

AZANIA

Redt de Sharpeville-zes

jaargang 14
nr.3 1988

VRIJ

Tien jaar geleden stierf Mangaliso Sobukwe, oprichter van het Pan Africanist Congress of Azania (PAC). In Azania (is Zuid Afrika) wordt hij dit jaar op vele manieren herdacht. In dit nummer is een artikel speciaal aan hem gewijd.

UIT DE INHOUD:

Sobukwe en het PAC
Sportboykot en ANC
Freedom Charter
Verkiezingsboykot
Sharpeville Zes
Uppington 25

Mangaliso Sobukwe start de campagne tegen de Passenwetten 21 maart 1960

**VIDEO PRESS CENTRE
AND THE
PANAFRICANIST CONGRESS OF AZANIA**

present

THE RUVU/MASAGURU - SETTLEMENT

A video-film on the PAC refugee settlement in Tanzania, produced by Video Press Centre (Holland) and the PAC of Azania in cooperation with the Azania Committee (Holland) and with the support of Anti Imperialist League (Belgium), Third World Voice (Germany), and Support Democratic Forces (Holland).

The film starts with a short history of the PAC which was founded in 1959. The current situation in occupied Azania (South Africa) has burdened the PAC with a large refugee population.

In 1982 the PAC was given land by the Tanzania government for a settlement, where lines of houses and a basic school and a place for education and training. The video shows how Africa must to improve life conditions in the settlement. The project is financed on self-reliance and is financially and technically supported by the United Nations and friendly countries, amongst which Norway, Nigeria, the Netherlands and others.

A lot remains to be done. The PAC appeals to organisations and individuals to donate funds and materials in order to facilitate the construction of the settlement and the life of its inhabitants.

The video is English spoken and available on all systems. Distribution and information by:

CINECLUB VRIJHEIDSFILMS
P.O. box 1626
1001 MJ Amsterdam, Holland
Tel.: (0)20-250045

Aan dit nummer werkten mee

Marian Soelens
Jon Deryn

Foto's: Jan Warner

INHOUD

Gezondheidsvoorlichting	1
Robert Mangaliso Sobhuze	2
Rustloze tijd PAC aan	6
PAC want aan vrecht	8
Dry Freedom verlied	9
PAC wil winde sportoefening	10
Nieuw Freedom Theater	12
Uginton 25	13
Energyville 4	14

AZANIA 1982 verspreid 4,- per jaar,
Reprintversie kost 11,-/12,- per jaar,
Losse nummers 4,- 2,00

AZANIA FREE CUTTINGS verspreid 5,- per
jaar, Ergo!-uitgave gratis, verspreid voor
al. uit Zuid-Afrika, Reprintversie kost 4,-
25,- per jaar, losse nummers 4,- 2,00

AZANIA WHITE, Postbus 5017, 3008 AP
Rotterdam Tel.: (0)10-473994/4512/46

VRIJHEIDSJOURNAAL

presents

IZWE LETHU

A videofilm about Johniso Mlambo, the chairman of the Pan Africanist Congress of Azania, produced by Vrijheidsjournal (Holland) in cooperation with the Azania Committee (Holland).

The programme contains recent material about the struggle for freedom in Azania and about Sharpeville 1960. Mlambo was killed during a successful majority tour in Germany, February 1987. He talks about the recent uprisings, about his 20 year imprisonment on Robben Island, about the objectives of the PAC, the role of the imperialist countries, the history of the freedom struggle in Azania and the perspectives for the future.

Authentic Azania music was used in the film. The video is English spoken with a length of 20 minutes. It is available on all systems and with subtitles in most languages. Distribution and information by:

CINECLUB VRIJHEIDSFILMS
P.O. box 1626
1001 MJ Amsterdam, Holland
Tel.: (0)20-250045

THE AFRICAN DAWN

A videofilm showing The African Dawn. Their programme is a combination of music, poetry and drama. On the film they perform:

1. Calde las - about Grenada and the revolution
2. Africa, total liberation - 'Africa must unite, total liberation for the continent now.'
3. Azania - 'I see Azania... Don't call me South Africa...'

Wise: We Thiong'o, a leading African novelist and critic, wrote on their African Conversation:

"The work of The African Dawn is significant. Their Pan-Africanist message is obvious; they have brought together artists from General Kenya, Ghana and Zimbabwe... This Pan-Africanism is rooted in the struggles of workers and peasants and it is from this perspective that they view the world. For them art at its vibrant best is inseparable from politics. In the process they have affirmed a creative element in the public performance of African poetry. They have returned poetry to its origins in drama and music. It is one of their striking qualities..."

The videofilm is available on all systems. Distribution and information:

**CINECLUB
VRIJHEIDSFILMS**
P.O. box 1626
1001 MJ Amsterdam, Holland
Tel.: (0)20-250045

REDAKTIONEEL

De redactie heet de nieuwe lezers allemaal van harte welkom en biedt iedereen zijn verantwoordigheden aan voor de grote veranderingen die zijn opgelopen bij de productie van dit nummer. De oorzaak daarvan ligt in de sterke toename van het aantal activiteiten op ons been en in Zuid-Afrika die extra inspanningen vergen van het Azania Komitee. Het schrijven van artikelen is daardoor steeds naar achteren geschoven. De redactie zal ervoor waken dat dat in de toekomst niet meer gebeurt. Nog voor het einde van het jaar hopen wij u het vierde nummer van deze jaargang aan te kunnen bieden. De vakbondsmensen onder onze abonnees verwijzen wij naar dat nummer voor meer informatie over de Zuid-Afrikaanse vakbondontwikkelingen.

ZWARTEN BOYCOTTEN VERKIEZINGEN

BLANKEN SCHUIVEN VERDER OP NAAR RECHTS

Parlement is naast de Iria parlementsverkiezingen voor blanken, Indiërs en Kleurlingen.

In sommige gebieden waarin de RSC's inheerselijk voerdal verkiezingen hadden plaatsgevonden, in de RSC's hebben de blanken een meerderheid. Je kan dan ook wel roden waar die het geld aan uitgeven. Sommige RSC's hebben enorme bedragen gepenseerd aan de instandhouding van gescheiden stranden, terwijl de zwarte PLA-vertegenwoordigers hoge prioriteit willen geven aan verbetering van de wegen, de infrastructuur van de zwarte woongebieden, zoals de toegangsweegen. Belangrijke zaken zoals gezondheid, drinkwatervoorzieningen en elektriciteit staan beduidend lager op de lijst. Het is dus wel duidelijk wie de macht heeft in de RSC's.

Het geld voor deze RSC's moet komen uit de belasting van de inwoners van de bedrijven in het betreffende gebied. Dat gaat ten koste van de winsten, zodat de bedrijven dat weer zullen verhalen op de lonen. Het geld voor de PLA's moet komen uit de huren en de diverse persoonlijke belastingen. Daarmee is ook duidelijk wie allen moet betalen.

VERZET

Alle zwarte verzetorganisaties riepen op tot een boycot van de verkiezingen. Het regim maakte het grootste deel van deze organisaties in februari dit jaar al onwettig en voerde straffen in voor ieder die oerlep tot boycot. Vlak voor de verkiezingen kreege ANACCO en SOSCO ook een akteverbod opgelegd (zie elders in deze Azania Vrij).

Het regim probeerde ook via de bedrijven zoveel mogelijk zwarte arbeiders naar de stembus te krijgen. Aan de ondernemers werd gevraagd er bij de arbeiders op aan te dringen om zich als kiezer te laten registreren en om daarbij te helpen. COSATU waarschuwde de ondernemers ervoor dat een dergelijke campagne "voeds zouden uitlokken op de werkvloer". WACTU verklaarde bij monde van Amay, dat de werkgeversorganisatie SACCOLA gevraagd had naar standpunt over de oproep van het regim aanbar te maken. Maar SACCOLA gaf geen antwoord. Het Instituut voor Arbeidsverhoudingen waarschuwde de ondernemers om zich vooral niet te laten betrekken bij de overheidscampagne.

SOEWAN

Het regim probeerde de mensen ondermeer met advertenties naar de stembus te lokken. Het grootste zwarte dagblad, de Soewan, weigerde de advertenties om te nemen. Zij antwoordde:

"Het is onmoreelijk geworden om deze advertenties te publiceren. Het is niet aan de werknemers om te kiezen, het recht wordt ontdaan om naar goederen voor de werknemers te laten."

vervolgd op 8-16

Anti-verkiezingposter van de Cape Action League.

De noodtoestand en vele intimiderende maatregelen hebben niet kunnen voorkomen dat de onlangs gehouden verkiezingen voor de zogenaamde zwarte gemeenteraden massaal werden geboycot. Het percentage uitgebrachte stemmen bedroeg in Soweto bijvoorbeeld maar 4%. Het opkompercentage is nog veel lager. Hoe dat kan? Eenvoudig. Niet iedereen heeft dezelfde stemrechten onder Apartheid. Zwarten met geld hebben meer stemmen dan zwarten zonder geld. Het is een van die aparte dingen die door de internationale pers over het hoofd zijn gezien.

NASIONALE INFRASTRUCTUREN

De verkiezingen hadden tot doel de verschillende lokale infrastructuur een nieuw gezicht te geven en in te passen in de hervormingen. Waarmee Botha onder meer een zwart middenstander wil scheppen dat de klappen voor het kleine witte kan opvangen. Het verschaft in stemrechten heeft alles te maken met de belangen die daarmee zijn gebonden.

Kontraktarbeiders: één stem
Wolvenjaren: twee stemmen
Geenil: drie stemmen = zoveel extra stemmen als het aantal mensen dat zij bezitten

De verkiezingen werden gehouden op 16 oktober. Alleen voor de zwarten waren de bedrijven

van een boycot de stembussen al open vanaf 10 oktober. Men koos afgevaardigden voor de naar ras gescheiden, Primaria Local Autoriteiten (PLA's) in veel gevallen een soort Gemeenteraad, maar soms ook is dat een Management Committee of een Local Affairs Committee.

De door Botha aangestuurde hervormingen zullen onder meer in het feit dat vanuit de PLA's leden worden afgevaardigd naar de multiraciale Regionale Service Councils (RSC). Vanwaar weer vertegenwoordigers worden gezonden voor de multiraciale Nationale Statenraad. Welke Botha moet adviseren bij zijn hervormingspolitiek. Deze Raad is een door zwarten overgenomen algemeen verkoren compensatie voor het feit dat er geen zwart

vervolgd op 8-16

ROBERT MANGALISO SOBUKWE 1924-1978

GRONDLEGGER VAN HET AFRIKANISME TIEN JAAR DOOD

"Hier staat een boom geworteld in de Afrikaanse grond en gevoed met het water van de rivieren van Afrika. Kom met ons in zijn schaduw zitten en word met ons kinderen van dezelfde tak en takken van dezelfde boom."

"Als het gaat om de zaak van de vrijheid mogen we geen kompromissen sluiten en geen gematigde taal spreken", sprak Robert Mangaliso (=wonder) Sobukwe bij zijn afstuderen. Tot aan zijn dood, inmiddels tien jaar geleden, hield hij vast aan deze woorden. Hij was president en mede-oprichter van het Pan-Afrikanistisch Congres, dat vrijwel direct na haar oprichting in een jaar tijd blank Zuid-Afrika tot paniek bracht. Het Apartheidsregiem vreesde Sobukwe zo zeer dat er zelfs een speciale wet werd aangenomen om hem gevangen te houden en de mond te snoeren. Nu tien jaar na zijn dood wordt Sobukwe in heel bezet Azania op verschillende manieren herdacht. Hieronder een relaas van zijn leven en strijd.

ZIJN JEUGD

Sobukwe werd op 5 december 1924 in Graaff-Reinet, de Oostelijke Kaap, geboren. Zijn vader Hubert was arbeider en zijn moeder Angelina werkte in de kassabouwing. Robert Mangaliso Sobukwe was de jongste van 6 kinderen. Het gezin was arm. Zijn ouders leerden Robert van boeken te houden. Ze verzamelden tweedehands boeken waaronder de Bijbels van de plaatselijke Blanke kerkelijke. Na de latere school kon hij dan-d-zij een paar naar de middelbare school van de Methodistengemeente in Heidelberg, Fort Beaufort. Daar bleef hij uit als de beste leerling die de school ooit had gehad. Politiek interesseerde hem toen nog niet. Hij las veel en was goed op sporten. Later kreeg hij TBC en moest maanden in het ziekenhuis doorbrengen. In 1947

werd hij toegelaten op de universiteit voor wetten, Fort Hare. Daar gingen zijn ogen open en ontdekte hij dat de Europese Blanke koloniale minderheid verantwoordelijk was voor de onderdrukking. De machtsvername in 1948 door de Nationale Partij. Si onder leiding van Malan het Apartheidsmytheen en de rasson-scheiding verder doorvoerde. Was daar een bewustzijn van.

ANC JEUGDLIJG

In 1947 werd Sobukwe afgevoerd naar de Studenta Representative Council en een jaar later koos men hem tot president. Hij was toen al toegeroepen tot de Jeugdliga van het ANC en ont-vierd met Misa en Lembede het Ntate Programs. In 1949 werd dat programma de nieuwe radikale politieke ispraak van het toen-

malige ANC en werd voor het eerst het initiatief. De leiding, de richting en het tempo van de strijd in handen geleid van de onderdrukten, de Afrika-ner. Het programma was om de huidige onderdrukten, de onderdrukten en onderdrukkers, tussen kolonistator en gekoloniseerde, tussen mediter en slaaf. Vasthoudend aan dit programma zou Mangaliso Sobukwe 10 jaar later het PAC oprichten

OPOFFERING

Tijdens een staking van verplee-kundig personeel leerde hij Veronica Sokeba kennen, een leerling verpleegkundige met wie hij later zou trouwen. Samen kregen zij 4 kinderen.

Met zijn politieke activiteiten zette Sobukwe in persoonlijk be-zicht veel op het spel. Uiteende-lijk bleef hij zijn beurs naar hij verweelde een aanbod wor-ven laat als leraar in Heidelberg

Na zijn kandidaats Letteren bij en een onderwysdiploma behaald te hebben verliet hij de univer-siteit. In zijn afscheidsboe-spraak leerde hij zich tegen het imperialisme en hield hij zijn dehur voor zich in te zetten voor de bevrijding van Afrika.

"Het imperialisme van vandaag is niet het wrede handelsimperialis-me uit de 19de en 18de eeuw. Het is een meer subtiele, financieel en economisch imperialisme dat zich wereldwijd heeft verspreed als ontwikkelingshulp voor de achtergebleven gebieden en volke-ren... De verscheidenheid heeft ons geleerd dat machtbeheers nooit vrijwillig hun positie opgeven. Daar werden ze tot op heden al-tijd toe gedwongen. We verwach-ten niet dat er nu in Afrika wat dat betreft openis wonderen voor tebreuen."

Winkel op de negatieve rol van de vroege massa en verdrin-sterok later van de liberalen, die met hun praatjes over samenwerking altijd alleen naar verdereheid hadden gekeerd in het zwarte verzet. Besnuderde Sobukwe daarbij het belang van non-kollaboratie. Niet samenwe-ker met de onderdrukker als de enige mogelijkheid was. Hij was de beschuldiging van de hand dat daar racisme was schuilde.

"Ik wil nogmaals duidelijk stel-len dat we anti-niemand zijn. We zijn anti-afrika. We ademen, we groeien. We leven Afrika, zodat Afrika en de mensheid niet te schelden zijn.

Met een historische voorval liet hij zien dat politiek in Zuid-Afrika een zaak is van iedereen.

"Tijdens de oorlog is duidelijk vastgesteld dat Apartheid zelfs niet opvoert bij het straf. Een aantal Afrikaanse soldaten werd over de Europese soldaten bedre-ven in een en dezelfde groepen. Een paar dagen later werd het bevel gegeven om de Afrikanen mee te nemen en dreven anders te

bezoeken. Apartheid moet zelfs op de weg naar de eenheid worden behandeld."

ONTSLAG ALS LERAAR

Het was niet eenvoudig om een baan te vinden, maar uiteindelijk werd Sobukwe als leraar aangenomen in Standerton. Twaalf maanden later, daar achter een protestbureaus met tegen apartheid had georganiseerd wilde het reizen hem ontlezen. Dat kon door actieve steun van de bevolking van Standerton nog niet worden voorkomen. Later verloor hij alsnog zijn baan wegens actieve deelname aan de Defiance Campaign van het ANC in 1952, welke een voortvluchtige was van het in 1949 aangenomen Actieprogramma.

Hij aanvaardde daartoe een aanbod om Zuid te komen doceren aan de 'Nelson' Witwatersrand Universiteit in Johannesburg en kon daar samoveren met een profschijft over Khoosaraatsia.

Sobukwe had nu een veilige positie, een beter inkomen en benoemde tot de toen nog heel kleine zwarte elite. Besondere woende hij in Soweto en reeds een trein derde kluis naar de universiteit. Later, na de oprichting van het PAC, zou men hem een nog betere baan aanbieden op de Rhodes universiteit. Voorwaarde was wel dat hij zijn politiek en het voorzitterschap van het PAC zou opgeven. Sobukwe sloeg daarop niet alleen het aanbod af maar nam tevens ontslag bij de Universiteit van Witwatersrand.

Robert Mangaliso Sobukwe. Voor zijn Kameraden "Broer" was voer op in de bevrijdingstijd en trok daaruit de Kondekwenia, het Apartheidstelsel zou hem in de laatste 10 jaar van zijn leven medeplichtig voor straffen.

OPPOSITIE BINNEN HET ANC

Sobukwe was de drijvende kracht achter de Afrikaanistische oppositie binnen het ANC. De Afrikaanisten verzeten zich tegen de adoptie van het sociale Freedom Charter door de Congress Alliance (2). Volgens de Afrikaanisten was dat een ontzetting van het Actieprogramma van 1949. Nationale bevrijding had plaats gemaakt voor de opvatting dat het land aan iedereen behoort die er woont; non-racialisme (een meningen stem) was vervangen door multiracialisme (groeperingen).

De kritiek richtte zich ook tegen de onbevredigende grote invloed die binnen de Congress Alliance uitging van de Blanke leden van de Zuidafrikaanse kommunistische partij en de Blanke liberalen op de politiek van het ANC. Want die waren verantwoordelijk voor het Freedom Charter (3). Volgens Sobukwe konden de Europeanen (blanken) zich hooguit verstandelijk achter de bewegingsstrijd stellen; maar zich niet volledig mee verzeemlijven. De Zuidafrikaanse geschiedenis toont volgens hem aan dat wanneer Europeanen met Afrikaanse bewegingen 'samenwerken' zij voortdurend waarborgen saken. Het resultaat is dat zij de beweging

afwaken en afremmen. De reden is natuurlijk dat zij bewust of onbewust hun belangen beschermen."

OPRICHTING VAN HET PAC

Wmdat het ANC bij verschillende cruciale gelegenheden veraste had laten zien en aan de Afrikaanisten gingen het ANC de democratische rechten ontlenen waren. Merd in 1959 onder leiding van Sobukwe het Pan Afrikaanistisch Congres (PAC) opricht. In zijn openingsstappraak gaf Sobukwe aan dat het PAC wilde opkomen voor het zelfrespect van de Afrikaan. een strijd zonder omarmingen die niet alleen moest leiden tot de bevrijding van Zuid-Afrika, maar die van het hele Afrikaanse continent en ook presentie (daar) solidariteit als een van de behelzen. Hij verklaarde dat het PAC niet tegen de blanke was omdat ze blank zijn, maar omdat ze in Zuid-Afrika onderdrukkers zijn.

"Het is schijnheilig om te zeggen dat je de weer staat en niet diegene die hem maakt... De Afrikaan zijn de wijzen die door hun materiele positie belans stellen in de complete omverwerping van het huidige systeem."

Het PAC programma pleit voor een non-racialis, demokratisch-socialistische maatschappij.

"Het PAC wil in dat kader een regering van Afrikaan door Afrikaan, waarbij wij iedereen die zijn loyaliteit bij Afrika legt en de demokratische regering van een Afrikaanse meerderheid wil aanvaarden. beschouwen als Afrikaan. Wij garanderen geen minderheidsrechten, want wij denken in termen van individuen en niet van groepen... Huidskleur zal van een enkel belang zijn in een vrij Afrika."

MENTALE REVOLUTIE

Het PAC startte onder leiding van Sobukwe met de Statuskampe-

ns. Deze kampeps moest een mentale revolutie tewege brengen die noodzakelijk was voordat dat men zelfbeschikking kon aisen. Sobukwe:

"Al meer dan 300 jaar, heeft de blanke butenlandse regerende minderheid haar macht gebruikt om de Afrikaan een gevoel van minderwaardigheid in te prenten. Deze groep heeft de Afrikaan geleerd de status quo van blanke oppermacht en zwarte minderwaardigheid als normaal te accepteren. Het is onze taak deze slavenmentaliteit uit te drijven en aan de Afrikaanse massa's dat gevoel van ZELFVERTROUWEN terug te smen zodat zij liever sterven in vrijheid dan rijk zijn in slavernij; zodat zij zelfbeschikking verkrijgen. Boven de goede regering van de ANC-leider (4). We hopen niet langer zo een verandering in het hart van de christelijke onderdrukker, maar we herinneren onze mensen eraan dat aanvaardig van elke onwaardige behandeling, elke belediging, elke vernedering, elke belediging, elke vernedering, dat aanvaardig is van minderwaardigheid. Eerst moet men over zichzelf denken als waardige mensen en worden voordat men kan aisen als zodanig behandeld te worden."

De Kampeps was er tevens op gericht om 'de gevechtscapaciteit van de Afrikaanse massa's op te voeren'. De vernederende passies zouden het eerste doelwit van de Kampeps worden.

SHARPEVILLE

Sobukwe riep op tot een vredzame kampeps tegen de passies. De Afrikaan werden opgevoerd hun passies thuis te laten en zich massaal bij de politie aan te geven. De leiders gingen voorop onder het motto: GIEF BORS, GIEF VERDEDIGING EN GIEF HOEK. De deze manier zou het onderdrukkende systeem ontzrecht worden. Mangaliso Sobukwe ging zelf als eerste. Want hij wilde de mensen niets vragen wat hij zelf niet zou doen. Hij zei: "Wij gaan geschiedenis maken."

Sharpeville 1960, alleen daar al 69 doden

Maandag 21 maart 1960 werd in meerdere opzichten een historisch dag. De kammerie sloeg aan en als zodanig het regime. In Sharpeville, Langlaai en andere plaatsen schoot de politie meedogenloos bij mensen dood. Leeuwerik opstand brak uit. Het regime werd aan de rand van de afgrond gebracht. Voor het eerst werd de noodtoestand afgekondigd en het leger werd ingezet. Het buitenlandse kapitaal nam ernstige besluiten en alleen Zandvoort (Interventie van Amerikaanse banken overleefde het regime de ernstigste crisis in haar bestaan. Het PAC en ANC werden tot verboden organisaties verklaard. Sobukwe en vele anderen werden gevangenen gemaakt.

De beschuldigingsverklaringen aan de wapens en internationale kwam een kammerie op gang om het Apartheidregime te boycotten. De Verenigde Naties riepen 21 maart uit tot internationale dag tegen rassendiscriminatie.

SObukwe weigert verdediging

Tijdens zijn proces in 1960 verklaarde Sobukwe:

"Ik wil zo beginnend breiden dat ik in deze zaak weigert om te verdedigen, omdat we geen enkele morele verplichting voelen om wetten te gehoorzamen die exklusief door een witte minderheid zijn gemaakt. Wij geloven slechts in een ras: het menselijke ras, waartoe wij allen behoren. De geschiedenis van dit ras is een lange geschiedenis van strijd tegen alle beperkingen, fysiek, mentaal, sociaal. We zouden verraad plegen aan het menselijke ras als we onze plicht in deze strijd niet hadden gedaan."

SObukwe Clausule

Sobukwe werd tot 3 jaar celstraf veroordeeld wegens opruiing. In de Centrale gevangenis van Pretoria werd hij geketend aan zware enkelbanden vastgehouden. Vier voor zijn straf kreeg dat naar het regime een speciale wet, de Sobukwe Clausule, aan die het mogelijk maakte zijn gevangenschap steeds met een jaar te verlengen. Toenmalig minister van Justitie Vorster zag dat Sobukwe niet tot anders indachten was te veranderen en zwoer dat hij hem aan deze tijds van het hiernaakte voor eeuwig in detentie zou houden. Hij liet Sobukwe overbrengen naar Robbeneiland waar hij hem uiteindelijk nog eens 5 jaar in eenzame opsluiting gevangens hield.

Robbeneiland

Daar zat hij talleloos in eenzame opsluiting. Hij mocht geen contact hebben met medegevangenen. Soms mocht hij een bezoeker ontvangen, het regime hield nauwlettend in de gaten of een verandering in zijn houding was te bespeuren. Hij moest afzamen. Maar Sobukwe bleef onoverwinnelijk. De eenzame opsluiting liet wel sporen na. Als hij een zedelijke bezoeker kreeg konste het hem moeite om woorden te vinden. Hij kreeg ook de dagelijkse vrede-

den te ondergaan. Brieven kreeg hij vaak erg laat. Boeken werden regelmatig in beslag genomen. De Ruitersland begon en volksoede die een studie richtte en akende. Hij richtte handjes te studeren om te bereiken een menselijke strijd te voeren.

Een van de belangrijkste bezochters die bij Sobukwe werden binnengebracht was de blanke journalist Benjamin Foorund van goede vriend, Toon Foorund in de Rond Daily Mail de beroude omstandigheden op Robbeneiland beschreef. Kreeg hij problemen met het regime en mocht hij Sobukwe niet meer bezoeken. Sobukwe schreef hem:

"Ik wil je verzekeren dat ik me bewust ben van de politieke implicaties van deze zaak. En ik wil niet dat ik de geschiedenis iets als iemand die om opportunistische redenen zweert toen hij zijn mond moest openen... Als je me wilt laten geloven in deze zaak, weet dan niet datnu doe je mijn positie in de zaak brengt daar zij als getuige te beschouwen."

Poerund zei later:

"In de daarop volgende jaren schreef hij mij herhaaldelijk en droeg er op aan standvastig te blijven en de waarheid niet op te geven. Elke keer als ik een van die brieven ontving wist ik dat hij weer een spijker erbij had getimmerd in zijn gevangensdeur."

Verbannen

In 1959 mocht Sobukwe Robbeneiland verlaten. Hij werd verbannen naar Kimberley een plaats waar hij nooit verder was geweest. Hij mocht niet buiten deze plaats komen. Hij mocht niet samen zijn met meer dan 3 personen. Hij mocht geen scholen of fabrieken betreden. Hij mocht niet publiceren en hij mocht niet vertoed worden. Van onderzocht tot onoverwinnelijk had hij huiltreest. Bezoekers mochten zonder toestemming niet bij hem komen.

Maar zijn onoverwinnelijke geest triomfeerde. Hij begon praktijk als advocaat en hielp mensen die met hun mogelijkheden naar hem toe kwamen. Poerund bezocht Sobukwe vaak in Kimberley en dat dakover:

"Er was daar veel enkele plek waar de Apartheid ons toestond samen te eten en te zitten. Gewoonlijk rachten we zelfs en broodjes en we gingen dan zitten onder een kale steekelige boom. De veiligheidspositie voelde ons altijd in held-oon van een afstand in de ogen."

Poerund, die 20 jaar met Sobukwe bevriend was, noemde hem een beschiedenis man. Geweldig en bezorgd voor de Bevoefen en pinen van anderen. Hij was niet tot gemeenschap in staat."

Binko

Ook Steve Biko anderhield contact met Sobukwe en wilde zich

AZANIA-HEREDITEIT SOBUKWE

Tot invulling van het Sobukwe-jaar werd er in heel Azania een Culturele Sobukwe Week georganiseerd met verschillende activiteiten in het geheel land. In februari werd de week onder het vakend op van de Verleidenheidsactiviteit afgevoerd met een herdenking van Sobukwe in een volge Regins Muntz vers in Soweto. Tot 5 december stak een Sobukwe gebederijder. Sullen we nog allerlei activiteiten worden georganiseerd te behalen, binnin vakhouden en te wijken. De organisatie van het Sobukwe-jaar is in handen van een Coördinatie Committee waarin wordt samengewerkt door AZANYU (Azanian National Youth Unity), NMAISA (Nederl Werkers Association of South Africa), SAMWU (South African Black Municipal and Allied Workers Organization) and AZANIAN Workers Organization en AAUW (African and Allied Workers Union).

Sobukwe van de activiteiten konden niet daarom door de gemeenschap van de veelheid herdenkingen. AZANYU, een Afrikaanse studentenorganisatie, speelt een belangrijke rol in de organisatie van de Sobukwe herdenking. Een ieder van het bevolk ditte veld moet zonder voordeel gevangen.

WV-KOMITEE HEREDITEIT SOBUKWE

Het Zuidelijke Komitee (Toon) Apartheid van de Verenigde Naties herhaalt Mangelien Sobukwe in februari dit jaar. Samen met Azania Komitee vint Marian Beelme. In haar toespraak rader in op de rol van de solidariteitsbeweging.

"De hooftoets van kammerie Mangelien Robert Sobukwe bevat ondermeer een zeer belangrijke les voor hen die de nationale bewustheidsstrijd van het volk van Azania willen steunen. Hij zei: 'We willen niemand gevechten, noch door iemand gevechten worden.' We willen de Apartheid alleen weten van het feit dat zij zelf hun vrijheid moeten veroveren en op zichzelf moeten vertrouwen in een wederzijdse en vastberaden strijd."

Als solidariteitsgroep responeert het Azania Komitee het feit dat de Azanieren hun eigen keuzes maken voor de strijd. Het aanpak van van Apartheid en de bevoering van hun land. Dit willevollet kanst tot uitdrukking in een voortdurende strijd tegen racisme, dat voortkomt uit het kolonialisme en dat tot de dood van vandaan de blanke samenleving behoort zelfs in haar steun voor nationale bestrijding."

Politiek hande wat hem 'opwand' De Dwaarte Bevoering/afwezigheid bracht de (haar) van de menselijke bestrijding, non-kollaboratie.

BENJAMIN FOGRUND OVER SOBUKWE

Benjamin Fogrund zal binnenkort een lezing houden over Mangaliso Sobukwe en mei op:

maandag 21 november 13.00 uur
in het Afrika Studie Centrum
2e verdieping
Adres: Stationsplein 12
Leiden

Fogrund is een blanke Zuidafrikaanse journalist die vanaf 1958 tot 1985 werkzaam was bij de inmiddels opgeheven Rand Daily Mail. Hij was een van de eerste journalisten die de slechte omstandigheden van zwarte politieke gevangenen in de openbaarheid bracht. Het regime heeft hem hiervoor verschillende keren voor het gerecht gedaagd. Hij heeft ook gevangens gezeten omdat hij weigerde de identiteit prijs te geven van zijn informant.

Fogrund was 20 jaar bevriend met Sobukwe en schrijft momenteel een biografie over hem.

maakt leiderschap en de teruggevoer van Azania verder tot ontwikkeling. Na de Soweto opstand zei Sobukwe:

"In Sharpeville overwinnen we de angst voor de konsekwenties van het overtreden van koloniale wetten. Het werd respectabel om naar de gevangenis te gaan en 'Prison Graduates' te worden zoals Kwame Nkrumah het noemde. We ontkenen de blanke dat wapen tegen ons... Soweto leerde ons de angst voor het geweer te overwinnen. Nu de blanke steunt op het geweer en wij ook wapens kunnen krijgen is een konfrontatie onvermijdelijk geworden."

STEVENDE

Toen werd Sobukwe ziek. Het werd een lidenweg tot aan zijn dood. Het regime kende geen medische deskundigheid te kort voor het stellen van een juiste diagnose. Pas na veel verdringen gaven de autoriteiten toestemming om Sobukwe in Johannesburg te laten onderzoeken. Voor genezing was het te laat toen uiteindelijk londenker werd gekonstateerd. De verwijdering van de aangetaste long mocht niet baten. Sobukwe werd in het Grootse Schuur ziekenhuis in Kaapstad onder behandeling van de wereldberoemde polio-epidemioloog Fogrund hierover:

"Schurende de weken die Sobukwe in het ziekenhuis doorbracht was er een constante stroom bezoekers voor hem. Sommige waren oude vrienden, veel waren mensen uit de township die hem kwamen bezoeken vaak door alleen maar stil vanuit de deuropening naar hem te kijken."

Na zijn ziekenhuisopname werd de doodzieke Sobukwe konstant door het regime getretd. Hij werd van het kasteel naar de muur gestuurd, en op een gegeven moment

moest hij zich (snel) bij de politie melden.

In 1977, een jaar voor zijn dood, begon in Bethal het proces tegen 18 vermeende PAC leiders. Het 80 medezamenweersers werden zij ervan beschuldigd de Soweto opstand in 1976 te hebben opgezet. De hoofdverdachte was Zephania Mchophi, de huidige president van het PAC. Het proces zou 2 jaar duren. Ook

Sobukwe, toen al ernstig ziek, werd 3 uur lang ondervraagd als een van de 80 medezamenweersers. Vier van hen van stierwen in de gevangenis. Het als zij zou Sobukwe het vonnis niet meer horen. Hij stierf op 27 februari in een laatste ernsttoon brachten vele duizenden Afrikanen hem over een afstand van 1000 km naar zijn geboorteplaats Graaff Reinet, waar hij onder massale belangstelling werd begraven.

Voetnoten

- (1) Studies als economie en sociologie waren toen voor Afrikanen nog verboden.
- (2) De Congressalliantie bestond uit het ANC, het SAIC (Indiërs), het SACP (Sovjeten), het OOD (blanke) en SACTU (aan multiraciale verbond). De paritaire samenstelling van het bestuur had tot gevolg dat het kleine OOD, dat zelfs niet eens de opvattingen van de meerderheid van de blanke werkers, binnen de alliantie evenwel invloed had als het ANC, dat als organisatie van zwarten een overgrote meerderheid van de inwonings vertegenwoordigde.
- (3) Het Freedom Charter werd door de Congressalliantie in 1955 aangenomen op het kongres te Kliptown, Willem Coetzee, voorzitter en plaatsvervanger van Lutuli, gaf achteraf toe naar het Freedom Charter voor het eerst te hebben gezien. Lutuli wist zelfs niet eens wie de opstellers ervan waren. Dat waren ondermeer Jos Slovo, Lionel Bernstein en Piet Blijveld van het blanke OOD.
- (4) ANC-leider Lutuli verdedigde zijn zijn gevoel in passief verzet met de uitdrukking: "Subversief is dat niet, want het streven is niet de oververpings van de vorm en de machinerie van de staat, maar de betrokkenheid van alle sectoren van de samenleving in een gezamenlijke roeping van het land op basis van gelijkheid."

AUSTRALIE OVERVALT PAC-KANTOOR

Met ongeveer 40 rechercheurs heeft de Australische politie op 14 oktober j.l. een inval gedaan in het kantoor en het woonhuis van Maxwell Nemadzivhanani, PAC-vertegenwoordiger in Canberra. Van 's morgens vroeg tot 's avonds laat werd alles overhoop gehaald. Allerlei voorwerpen werden in beslag genomen, de bankrekening geblokkeerd en de PAC-vertegenwoordiger en zijn vrouw gearresteerd.

Maxwell Nemadzivhanani en zijn vrouw worden ervan beschuldigd auto's te hebben opgeblazen die benoren tot de Zuid-Afrikaanse en Amerikaanse ambassade. Nemadzivhanani is de hoofdvertegenwoordiger van het PAC voor Australië en de Zuidelijke Stille Oceaan, in afwachting van hun proces zijn zij nu berodrecht vrijgelaten.

Het PAC-kantoor werd al geruime tijd door de binnenlandse veiligheidsdienst van Australië in de gaten gehouden. Het staat vast dat hieraan politieke motieven ten grondslag liggen.

NIJWE AMBASSADEUR

De gebeurtenissen vallen ondermeer samen met de komst van een nieuwe Zuid-Afrikaanse ambassadeur in Australië. Deze arriveert in een periode van sterk toegenomen populariteit van het PAC onder de Australische bevolking. Het PAC heeft sterk aanpakkingen op sluiting van de ambassade. Met de actie tegen het PAC bewijst de Australische regering Zuid-Afrika een grote dienst.

Het PAC had slijer en iedereen voorbereid op de komst van Joyce Mkhomo, familielid van een van de Sharpeville Zes, om met haar de Kansdins voor de Zee in Aus-

Maxwell Nemadzivhanani

tralië nieuw leven in te blazen. Dat programma werd helemaal in de war gegooid.

Brieven, paspoorten, lijsten met Zuid-Afrikaanse contactadressen, 4 foto's van APLA (de militaire tak van het PAC) en boeken die in Zuid-Afrika verboden zijn, werden allemaal in beslag genomen. Ook werd de bankrekening geblokkeerd. Dat is verdocht en reden tot zorg omdat die dingen geheel wils met de aanklacht in verband te brengen zijn.

VALSE AANKLACHT

Het PAC benadrukt dat zij in het geheel niet betrokken is bij de activiteiten die men haar in de schoenen wil schuiven. Want zulke activiteiten werken contra-productief. De bevestigingsrijd wordt immers in het land zelf gevoerd. Het PAC herhaalt zijn oproep aan de Australische regering, die zichzelf als tegenstander van het Zuid-Afrikaanse regime afficheert, om de ambassade van Zuid-Afrika in Canberra te sluiten.

AUSTRALIË AANSLAGEN

Op 1 december moeten de verdachten voorloopen. Het proces zal pas echt een aanvang nemen in februari of maart volgend jaar. In Australië is grote verantwoordings ontstane over de provocatieve actie van de Australische regering. Men is gestart met een speciaal fonds om de kosten voor juridische steun te dekken. Ook wil men internationale waarnemers aantrekken bij het proces.

De Australische regering moet internationaal onder druk worden gezet. Dit eurt daden van Kollaboratie met het Zuid-Afrikaanse regime moet worden gestopt.

The ship of Freedom is founded to sail across the turbulent sea of struggle from racist South Africa to the shores of Azania.

ZEPH MTHOPENG ERNSTIG ZIEN

De president van het PAC, de 75-jarige Zephania Mthopeng, is ernstig ziek. Mthopeng zit een 35-jarige gevangenschap uit sinds 1979. In 1986 werd hij gearresteerd naar zins die tijd is zijn gezondheid al maar achteruit gegaan. In september verslechterde zijn toestand zodanig dat hij moest worden opgenomen in een ziekenhuis. Nu, in oktober, is hij weer terug in de gevangenis.

Zijn vrouw, Urbana, maakt zich ernstige zorgen over de toestand van haar man. De gevangenisautoriteiten weigeren haar iets te zeggen over zijn toestand. Zij verklaren dat de medische behandeling van alle gevangenen van een 'erg hoog niveau is'. De vele attergevalen in de gevangeningen van het Apartheidregime maken zo'n verklaring natuurlijk volstrekt on geloofwaardig.

Mthopeng zat al eerder gevangenen op Robbeneiland in de jaren zestig. Hij is een van de meest gearresteerde politieke gevangenen in Zuid-Afrika.

Wie hem een kaart wil sturen kan dat doen via ons adres:

Azania Komitee
Postbus 5807
3308 AP Rotterdam

CRY FREEDOM BLANK VERTEKEND

BIKO'S GEESTVERWANTEN AFKEUREND OVER DE FILM

Richard Attenborough... entertainment en een groot publiek.

Terwijl eindelijk ook de westerse bioscopen eens geld verdienen aan Apartheid en inmiddels meer dan 300.000 bezoekers de schokkende beelden hebben ondergaan, ergeren de zwarte geestverwanten van Biko zich over het gebrekkige waarheidsgehalte van de film. Door blanke handen werd Biko vermoord. Door blanke handen wordt nu zijn leven vertekend.

Biko's charisma en kwaliteiten als politiek leider komen in de film helemaal niet tot uitdrukking. Biko wordt er neergezet als een slome man met zoveel nette en alledaagse van blanken overgenomen maniertjes dat hij en ik het hadden kunnen zijn die daar door de politie worden vermoord. Biko vooral als gewoon mens. Woods daarentegen als de grote bedreiging voor Apartheid. De hele natie zit hem op de hiel en als hij ten overstaan van de wereld het licht op Apartheid wil zetten.

Daarmee blijft de film toch een monument op zich. Richard Attenborough heeft als producent bereikt wat hij bereiken wilde: entertainment en een kasboekje. Aangrijpende scènes zijn er immers voldoende.

NAATSTAVEN

Hemeten naar historische maatstaven. Aan de film schiet niet door de buidel. Bedenkt die daarover het laatste woord toekomt, zitten in Zuid Afrika zelf. Biko's slinkse politieke erfenissen, zijn zwarte vrienden en familieleden, de mannen die voor het script juist NIET zijn geraadpleegd of naar wie ongevraagd adviezen niet is geluisterd. Peter Cyril Jones, advocaat, lid

van AZAPO en een van Biko's meest intieme vrienden, heeft naar aanleiding van een voorvertoning vorig jaar versieafs geprobeerde Attenborough te bewegen tot verandering van bepaalde aspecten van de film. AZAPO dreigde daartoe zelfs met een boycot. Naar mijn mening was de Zwarte Bewustzijnsbeweging sterk vertekend weergegeven.

Die vertekening is niet alleen het gevolg van de Doeken van Woods (romantische egotistierij) Volgens Peter Jones, maar ook van het soort mensen waardoor Attenborough zich liet adviseren. Tijdens een fact-finding-mission in 1984 ging Attenborough te rade bij Winnie Mandela, de vrouw van ANC-leider Nelson Mandela. Tijdens de productie van de film nam hij als speciaal adviseur Dali Tambo, zoon van ANC-leider Oliver Tambo. Met ANC kon daardoor haar stemme! drukken op de film. Dat ze bitter voor de Zwarte Bewustzijnsbeweging, die tijdens Biko's leven door datzelfde ANC bij monde van Alfred Nzo in Rechaba no. 4 1977 nog werd weggezet als bondgenoot van het imperialisme (zie voetnoot).

VERTEKENINGEN EN VERZINSELS

De vertekening vinden we terug

waar Donald Woods als blanke liberaal eerst Biko mag verdereken van zwart racisme, en vervolgens de hele Zwarte Bewustzijnsbeweging te trivialiseren. Door een diepe vriendschap over te kammenrekenen met hem te ontwikkelen, waarbij hij in Biko uiteindelijk een politiek gematigde en beschaafde jonge man herkent. Biko's werkelijke vrienden zaten echter in de SASO-BPC, de koepelorganisatie van de Zwarte Bewustzijnsbeweging, mensen als Aubrey Mokoabe, Mantu Mvetya, Seth Cooper, Strini Moodley en Peter Jones. Zij benadrukken het feit dat Biko's relatie met Woods gebaseerd was op "weerszijds misbruik". In het augustus nummer van Azanian Review gaat AZACCO, als opvolger van AZAPO de voortzetter van de Zwarte Bewustzijns traditie, in op de feiten:

"Allereerst moeten we de relatie tussen Steve Biko en Donald Woods in het juiste perspectief plaatsen. Steve gebruikte Donald Woods om toegang te krijgen tot en publiciteit te verwerven voor de Zwarte Bewustzijnsbeweging via de "Daily Dispatch" waarvan Donald Woods de hoofdredakteur was. De laatste gebruikte zijn relatie met Steve om aan zijn liberale vrienden te laten zien hoezeer hij de ideologie van het Zwarte Bewustzijn beheerste. Het was in die jaren nogal in' bij blanke liberalen om te pronken met 'blauwrijke' zwarte vrienden."

In de film besluit Woods na een ontmoeting met Steve en Themiso Mthintse en Maphisa Mhlophe aan te nemen als journalist bij de Daily Dispatch. Maar de waarheid is dat Themiso Mthintse werkte voor de Tomshup-editie van die krant. n. The Rand Daily Mail Extra, terwijl Maphisa Mhlophe die nog voor Biko in de gevangenis zou worden vermoord, helemaal niet voor de Daily Dispatch werkte, maar onderzoek deed voor de Black Review, een publicatie van de Black Community Programme (BCP), waar Biko dirigentielid van was.

AZACCO stoort zich aan het feit dat het volgens de film een gewoon agent was die het fatale besluit nam om Biko nakt op de bodem van een busje naar Pretoria te transporteren. Dat mist de brutale onverschilligheid waarmee de rechtbank de mishandeling termijde schoof.

Onderzoek en illustratief voor Woods is de fout waarbij Biko's weduwe Ntsiki haar nam met identificeren in een lijkenshuis in King Williamstown door tussentussent van Woods, AZACCO.

"Ze komt er aan rijden op een fiets, terwijl het volgens de Zwarte Kultuur voor een vrouw niet aan de begrafenis verboden is om alleen over straat te gaan, laat staan de dode te identificeren. Ze moet daarbij verspreid zijn van tennistert twee mensen. Maar dat nog even

PAC WINT AAN KRACHT

Het PAC treedt in Zuid Afrika steeds meer op de voorgrond ondanks dat de overheid erin slaagt om veel akties te verzwijgen. De akties zijn vooral gericht tegen de veiligheidspolitie. Daarbij leggen de guerilla's grote moed aan de dag. Dat schrijven onafhankelijke waarnemers in twee Zuidafrikaanse kranten.

De Weekiy Mail en de Star. publiceerden in de afgelopen zomer artikelen over de toenemende invloed van het PAC. Patricia Laurence, een gerenommeerd journalist, schreef in de Star van 27/7/88:

"Tijdens een gesprek in Soweto maakte een bekend UDF-sympatisant op dat er een sterk aanwinnend sentiment bestaat ten gunste van het Afrikaanisme. Zijn taak is belangrijk omdat het UDF een rivaliserende ideologische traditie vertegenwoordigt die van het Handvest van de Vrijheid... Een andere aanstaf voor de groei van het Afrikaanisme is de vorige jaar door de Sowetan uitgebrachte enquête. Parallel aan de algemene exclusieve blanke verkiezingen werd aan de lezers gevraagd om de leiders van hun keus te op te geven. Tussen behalven de leiders uit het Afrikaanistische en Zwarte Bewegingskamp meer dan 1400 stemmen tegenover maar 350 voor de aanhangers van het Handvest van de Vrijheid."

Tom Lodge, docent politicologie aan de Universiteit van Witwatersrand, maakte in de Weekiy Mail van 5-11/88 de balans op van de militaire activiteiten van het PAC sinds 1985:

"De recente strijd tussen 6 guerilla's van de Azanian People's Liberation Army (APLA) en de veiligheidspolitie bij Lichtenburg wijst op een betekenisvolle opleving in de politieke en militaire successen van het Pan-Afrikaanistische Congres... Een nieuwe fase van activiteit zou zijn begonnen in 1985 toen een groep PAC-soldaten de grens met Botswana overstak. Deze groep werd echter binnen een aantal uur gearresteerd in Johannesburg en afgevoerd. In de periode daarvoor bleek Lesotho het centrum van PAC militaire activiteit te zijn geweest, maar daarvan hvan een windvlaag met de uitzetting van bijna 20 PAC-leden uit Maseru in mei 1985. Hun hoofdwartgenwoordiger was een van de 6 PAC-mensen die in maart van dat jaar werden gedood door een leerservantouille van Lesotho in het grensgebied dat gebruikt werd door het Lesotho Bevrijdingsleger."

Na deze tegenslagen, zegt de politie, dat de veteraan en plaatsvervangend kommandant Enoch Zulu in september 1985 in Kaapstad arriveerde om de oude PAC-netwerken weer nieuw leven in te blazen. In April het jaar daarom werd een busje om versterkingen te sturen vanuit Lichtebe trainingskampen verijdeld door de Oranje immigratie-autoriteiten.

die weigerden APLA-leden toe te laten op een AIR-Zimbabwe-vlucht naar Harare. Ongeveer tegelijkertijd werd Zulu gearresteerd in de East Rand na een schietpartij waarbij twee guerilla's gedood werden. Nuchtere getuigen het woord van Ardrie Gushe begin 1987 van een groeiende PAC-aanwingsheid in de Westelijke Kaap. Een traditioneel sterk PAC-gebied

PAC-publicaties claimen dat in 1986 een APLA eenheid aktief was in een ander PAC-gebied, Sharpeville. De eenheid zou 10 politiemannen hebben gedood in 5 akties.

PAC-bronnen verklaarden ook dat de moorden op Brigadier Andrew Malope van de Bophuthatwana politie in 1986 en op de Ciskei-ze konink generaal Jacobs in 1986 het werk waren van APLA-mensen. Voor de laatste moord werd in november 1987 een lid van AZANYU, Mlungisi Liphondo, nog terechtgesteld.

De eerste APLA-aanvallen die breedzaamlyk bevestigd werden door de politie, waren de vier akties die behoorden tot de 'Alexandra Scorpion Bende' tussen december 1986 en februari 1987 (Scorpion is de naam van een machinegeweer, red.). Bij deze aanvallen werden 2 soldaten en 2 politiemannen gewond en een zwaargewond gedood.

Ook in februari vorig jaar, maakte de politie melding van de arrestatie van 5 getrainde PAC-opstandelingen, die net de grens waren overgestoken. Onder hen waren 2 leden van DIBLA, de Islamitische Jihadgroep in de Westelijke Kaap.

In augustus 1987, werden 3 jonge mannen doodgeschoten na een achtervolging die eindigde in Corlett Erixe, Johannesburg. Twee van de doden, Neo Khoza en Tshepo Lilele, waren getrainde PAC-ers die in de periode daarvoor tot AZANYU hadden behoord. Khoza kwam van Gugulethu en Lilele uit Sharpeville.

Er zouden andere incidenten hebben plaats gehad waarbij het PAC betrokken was, maar die zijn nooit door de pers gemeld. De politie heeft dit jaar verschillende keren verklaard 95, 39 of 20 PAC-leden te hebben opgepakt of gedood in 1987.

De politie beweert dit jaar 5 PAC-mensen te hebben gearresteerd, afgezien nog van de vier doden en de gewonden bij Lichtenburg.

PAC-strategen verklaarden dat APLA-akties in principe gericht zijn

DIPLOMATIE SEUCCESSEN

In juli legde een PAC-delegatie onder leiding van voorzitter Ntando, een officieel bezoek af aan Mozambique. Het bezoek duurde 8 dagen. Het was het eerste formele contact op hoog-niveau tussen PAC en Mozambique. Mozambique heeft in het verleden altijd exclusieve betrekkingen onderhouden met het ANC.

President Kaunda ondigde het PAC uit voor voor het konink van zijn wegerende Verenigde Nationale Partij (UNIP). Sinds het midden van de 60-er jaren zijn er geen geen officiële kontakten tussen PAC en Zambia meer geweest. Ook Zambia onderhield al eens maar contact met het ANC dat haar hoofdkwartier in Zambia heeft.

APLA IN GRECHT

In juli 1987, vond er een harde konfrontatie plaats tussen APLA en de veiligheidspolitie. In Lichtenburg ten zuidwesten van Johannesburg werden 4 APLA guerilla's, waaronder een vrouw, gedood. PAC-bronnen spraken van 10 doden aan de kant van de politie. De politie verklaarde dat de plechtigheid gewond waren.

Erker dit jaar worden ook 21 konfrontaties plaats. In september in Atheridgeville bij Pretoria 3 politiemannen gedood en een gewond toen ze zaten te drinken in een shebeen. De politie heeft dit bevestigd. In de bantoeant Ciskei verklaarde een politiefiche dat twee veiligheidsagenten waren gedood en een derde gewond door vermeende PAC-guerilla's.

Tegen leden van de Veiligheidskrachten. Deze verklaring lijkt te worden ondersteund door de genoemde aanvallen en konfrontaties. APLA-soldaten blijken getraind en toegerust te zijn voor een oerrecht op korte afstand. Zeker is dat ze zich heldhaftig tegen gewapende verzetten.

AZACCO EN BOSCO VERBODEN

Aan de vooravond van de gemeenteraadsverkiezingen werd het aan het Azaniaans Coördinatie Committee (AZACCO) en het Soweto Studentes Conraas (BOSCO) verboden om nog akties te ontpleiden. In een verklaring zei Vlok, minister van Wet en Orde dat "het toeneemende geweld en intimidatie, alsook de opbitzing tot geweld, waarop de twee organisaties zich koncentreerden deze snelle Aktie noodzakelijk maakten".

AZACCO werd onrechtelijk kort na het verbod op AZAPO-aktiviteiten begin dit jaar. BOSCO werd in 1985 opgericht en is lid van het LDF.

Daarvelaten, de waarheid is dat de Black Peoples Convention (BPC) onmiddellijk nadat Steve's dood bekend werd, in aktie kwam, het post mortem onderzoek stopzette en een eigen pathologisch aantroek, namelijk Professor Vilakazi. Dat gebeurde allemaal silmsaal in Pretoria. De identifikasie in King Williamstown werd uitgevoerd door Kenny Rachtid, toen president van de BPC, en mevrouw Nobandile Momofo, Steve Biko's zus."

Niet gehinderd door achternoodvaligheid torent Woods pregnant boven de dulaendkoppige zwarte menschenmassa uit en demonstreert zijn Khosa-verstaakunst terwijl de zwarten op bedroefd en biko's Good Man volkiesd zingen. De begrafenis is te klein en eveneens bezield de feiten. Twee politiek belangrijke vrouwen zitten op het podium die er volgens AZACCO niet waren.

"Dr. Mangoshe Ramphela was verbannen naar Transvaal... en Thembisa Mthintza zat vast in Johannesburg waar de politie 12 busen, op weg naar de begrafenis had tegengehouden... Met tranen en de sjambok waren de mensen bedreukt. Vrouwen waren verkraakt, zakken verloodend en eend in de geest gestort. Ook dat had een plaats in de film verdiend."

Weinig begrip voor de Zuidafrikaanse verhoudingen is volgens AZACCO terug te vinden in de scene waarin Woods, vermoed als priester, een lid krijgt van een blanke agent en daarbij moet slaatmenen tussen de zwarte arrestanten achter de tralies, terwijl voorbij naast de bestuurder nota bene een plaats vrij is.

Het is typerend voor blanken dat Cry Freedom voor meer dan de helft over Woods gaat. Atenborough zal de identifikasie-moegelijkheden voor westerlingen hiermee wel willen verhogen, maar uit de opzet blijkt niet dat daarmee groter kennis van de Zwarte Bestuatsinbeweijing wordt beoogd, maar veelver boelander entertainment en beter gevulde kassa's met als bijprodukt, het moet worden toegevoegd, een politiek exploiteerbare emotie.

Met name dat laatste heeft de

SOMETS HERDAGHT

PLEIDDOG VOOR EENHEID IN AKTIE

Bijna 7000 mensen woonden in de Bervina Mandi in Soweto een herdenking bij van de Soweto opstand op 16 juni 1976. De organisatie was in handen van AZACCO. Er waren ondermeer sprekers van AZAPO, AZANU, AZAYO, Akties Youth Conraas, AZISH en NACTU.

De sprekers onderstreepten dat de gevallen kameraden in 1976 niet waren gestorven voor een politieke organisasie maar voor de bevrijding. Men drong aan op verenigde akties van de organisaties van de onderdrukten.

Wolcott (links)
Wolcott (rechts)
Wolcott (links)
Wolcott (rechts)
Wolcott (links)
Wolcott (rechts)

De meest uitgebreide
en meest uitgebreide
en meest uitgebreide
en meest uitgebreide
en meest uitgebreide
en meest uitgebreide

De meest uitgebreide
en meest uitgebreide
en meest uitgebreide
en meest uitgebreide
en meest uitgebreide
en meest uitgebreide

In verschillende andere plaatsen werden eveneens succesvolle herdenkingen gehouden.

Een folder met deze foto werd door de ASBH verspreid bij de film Cry Freedom. Het spreker van filmverhaal stroom aan organisasie die door 1976 van Biko hebben willen weten, getuige de foto: De wachte Mandela en een namah-Biko.

Anti Apartheidbeweijing Nederland heel snel doorzagen. De kollen van en in goede samenwerking met de bioscoopexploitanten verspreiden de ASBH via de bioscoppen een door Bokman geschreven folder met denaturasien in de folder wordt Biko ingelijfd bij de politieke strooming van het ANC en USF en wordt hij gebruikt om geld en leden te winnen voor de ASBH, KZA, en KANOD. Geen geld dus voor de enige Nederlandse vaandeldrager van de Zwarte Bestuatsinbeweijing, het Azania Komitee.

Toen er van Biko nog niets was te verdienen, had de ASBH geen

goed woord voor hen over. Ook het Komitee Zuidelijk Afrika hield nog op twee gedachten. In een artikel van Rob Rossburg in Kwintin van oktober 1988 was Kiana van Wijk de populariteit van Biko medialisieren voorzover hij niet bij het ANC valt in te lissen. Over de film geen overtoeven woord, souguit met vragen: Op een van die vragen heeft Karel Bokman trouwst persoonlijk antwoord. Hij vindt de film van "een prima niveau" en Woods "nog steeds indruk". De lopers die tot hier zijn gekomen weten inmiddels wat Bokman daarmee bedoeld: het op intager als hijzelf.

Vaetnoot:

De waarheid was echter dat het ANC als gevolg van de gruze invloed van de naar Biko in de organisasie de Zwarte Bestuatsinbeweijing niet lousen had weten te inspireren. De invloed van het ANC beperkte zich voornamelijk tot het buitenland en het ANC voelde zich sterk bedreikt door de Zwarte Bestuatsinbeweijing die sterke overeenkomsten vertoonde met het Pan-Africanisties Conraas (zie elders in dit nummer).

RUGBY EN VOETBAL APART GEZIEN

AKKOORD ANC EN SPORTBONDEN ZET SLUIZEN OPEN

Terwijl het ANC wereldwijd met lof wordt bezongen, zet men in Afrika velerwegen vraagtekens bij de implicaties en bedoelingen van het akkoord dat de Zuidafrikaanse rugby- en voetbalbonden in de gauwigheid met het ANC wisten te sluiten.

DR DANIE CRAVEN

RUGBY, DE BLANKE KRACHT

De blanke South African Rugby Board (SARB) en de nonraciale South African Rugby Union (SARU) zijn het met het ANC op een bijeenkomst in Harare eens geworden over een gemeenschappelijke verklaring waarin men zegt ernaar te streven dat het Zuidafrikaanse rugby onder controle moet komen van een enkel democratisch lichaam tenzide het mogelijk is maken dat Zuid Afrika zijn plaats in het wereldrugby weer in kan nemen. Vrijwel onmiddellijk daarna deden ook de voetbalbonden door deze bres in de internationale sportboycot en waiden zich bij het ANC met hetzelfde verlanlijstje. In Zuid Afrika bevrijd men dat we het in de gaten hadden?

De mappewer van het ANC heeft iedereen verrast. Ook de autoriteiten van Zimbabwe waren niet voorbereid geïnformeerd. Met een toerinterview van Dr. Danie Craven, de baas van het blanke rugby, naar Harare afgerind op in hoogst eigen persoon de besprekingen bij te wonen. Velen herinneren zich hem als de keiharde blanke Nationale Partij-ganger die geen enkele zwarte in de rugby-organisatie wilde zien. Een mens kan veranderen, dat is waar, maar dat geldt dan niet met betrekking tot zijn partijlidmaatschap. Het kan niet worden uitgelezen dat Craven als ambassadeur voor zijn partij het veld moet aflaten voor politieke onderhandelingen met het ANC. Rugby is dan als testcase niet slecht gekozen. Rugby wordt immers nog steeds gezien als het symbool van blanke kracht.

Inderwijs zal Craven ongetwijfeld nog zijn eigen motieven

hebben. Al sinds jaren kan Zuid Afrika die kracht namelijk nergens meer opzichneder demonstreren. Waar dat nog wel kan, bestaat geen rugby van betekenis en dat schenkt op den duur toch weinig sportbevestiging. Met het oog verricht de de Gemeenbestuursplan te Auckland (Nieuw Zeeland) in 1990 te Craven er natuurlijk alles aan gelegen om de boycot te doorbreken. Daar wil hij zelfs nogal weer voor spelen. Hij kent immers de kracht van de Nieuw Zeelanders. Onder leiding van Hilt Ali Hāriet Tours (HART) keerde een meerderheid van de bevolking zich in 1981 met een betoging van maar liefst 75.000 deelnemers tel tegen de Zuidafrikaanse Springbokken, die daar waren op uitnodiging van de New Zealand Rugby Football Union (NZRFU). Met relatief grote contingent Maori's en Polynesiërs, die het nationale vresstuk uit eigen ervaring naar al te goed kennen, stond borg voor grote sympathie ten aanzien van het Afrikaanse en Zwarte Beweging. Daardoor konden de positieve van het ANC om de leiding van HART tot een sektarische koers te verleden bij voortbat alleen maar falen. Dat bleek nog eens in 1983 toen 62% van de bevolking zich uitsprak tegen een rugby-tour van de Nieuw Zeelanders door Zuid Afrika. Ook al kon een konferentie toen niet doorgaan omdat het ANC greigde het VN-geld daarvoor te blokkeren (wat zij niet kan) vanwege de deelname van AZANC, alle verzetorganisaties waren vertegenwoordigd in een massale demonstratie die effectief voorkwam dat de geplande tour doorging.

Een ding heeft Craven met zijn akkoord nu al bereikt. De eenheid in de beweging is definitief verbroken. Ook het ANC heeft iets bereikt. In de boycot-beweging heeft de de andere stromingen niet meer te ontmoeten.

VOETBAL

Onmiddellijk na het rugby-akkoord was het de beurt voor de voetbalbonden. Top officials van de Soccer Association of South Africa (SASA) en de National Soccer League (NSL) mochten daarvoor naar Lusaka in Zambia. Een woordvoerder van het ANC liet weten dat er goede hoop was dat de besprekingen zouden kunnen leiden tot hernieuwde contacten tussen Zuid Afrika en de Confederation of African Football (CAF). Hier maakt het ANC evenwel een zware misrekening... Ishaamel Bhanjee, lid van het dagelijkse bestuur van de CAF en van de Supreme Council for Sport in

Africa, reageerde verontwaardigd en sprakend voor beide organisaties zal hij:

"De enige weg terug naar de internationale arena loopt via de Supreme Council for Sport of via de SANROC (zie kader) en die Zuiden Zuid Afrika niet aksepteren met Apartheid. De strijd draait werkelijk om bevrijding en wij hebben het gevoel dat het ANC er verkeerd aan doet te beloven dat ze wel voor erkenning zal zorgen. Het ANC is helemaal niet in de positie om wie dan ook erkenning te bezorgen."

De FIFA heeft Zuid Afrika in 1974 eruit gebooid vanwege Apartheid en vanwege het gemis aan een enkele nationale voetbalbond. NSL-woordvoerder Abdul Bhanjee (ironisch genoeg een volle broer van bovengenoemde Ishaamel Bhanjee) benadrukte dat de NSL, zoals overeenstemming met het ANC nu al in het werk zal stellen om een einde te maken aan het apartheidbestaan van voetbalbonden in het land.

De FIFA liet bij monde van Guido Tononi vanuit Zurich weten dat het rennerisbeleid in Zuid Afrika niet hoeft te veranderen.

"Wij geven niets om raseringen... Wij zouden erg blij zijn als het ANC zou besluiten de voetbalboycot te beëindigen. Als alle zwarte en blanke spelers het met elkaar eens kunnen worden, zouden we de procedure op kunnen starten en Zuid Afrika weer toe te laten tot het wereldvoetbal... Aan de andere kant kunnen we echter geen rassendiskriminatie toestaan."

Verschiedende sportbonden in Zuid Afrika lieten kritische geluiden horen. Zo ook Vincent Bantlins, secretaris van de South African Soccer Federation.

"We hebben geen problemen met de besprekingen. Maar als het alleen maar de bedoeling is om internationale erkenning te krijgen, dan moet ik toegeven dat we met een probleem zitten. Men kan geen erkenning eisen voordat het land de politiek van Apartheid heeft beëindigd."

BOTHA TUSSEN ANGST EN HOOP

Met zijn luiztsuchtige protest tegen afspraken met het "terroristische" ANC wil Botha voorkomen dat zijn Nationale Partij verder leegloopt naar rechts. De generaalverkiezingen van 26 oktober zijn een testcase voor het weigelen van nieuwe hervormingen. Botha loopt maar zóver dat het soort DEEN BOYKOT ook daaraan overlaait.

Ook al is het niet waarschijnlijk dat voor het ANC door dit akkoord de korte termijn de deuren naar de onderhandelingstafel open gaan, internationaal overheerst de opvatting dat het

ANC in aanzien is gestegen. Het is een duidelijke politieke voorzet. Of daarmee allen in goed is naar de vraag Een afwezigheid oordaan kan immers niet heen om het feit dat in Zuid Afrika het ANC via het UEP bezig is met pogingen om de nonraciale South African Council on Sports (SACOS) kapot te maken (als kader) in april dit jaar deed SACOS-president op een politiek-sportief festival de uitspraak dat "zij als Zuid Afrika terug willen in de internationale sportwereld, eerst Apartheid moeten ontmantelen... Pas dan zou iedere Zuidafrikaan een werlijke en gelijke kans van slaan hebben, niet gehinderd door inferieure trainingsfaciliteiten".

FAC-VERKLARING

In overeenstemming hiermee beschreef Maters Tobotti, FAC-voorzitter in Zimbabwe, het scheppen van "nonraciale" lichamen boven de sportorganisaties als een poging om het paard achter de wagen te spannen.

Het FAC wil geen onafhankelijkheid laten bestaan over de organisatorische en inhoudelijke transformatie die Zuid Afrika en de Zuidafrikaanse sport moeten hebben ondergaan. Wil men de internationale sportarena's weer kunnen betreden. Het zal niet voldoende zijn om te weppen met verklaringen en ondertussen zelfs ook naar delen van de blank inlichting sportbond te handhaven.

Het FAC eist afkonding van de South African Rugby Board (SARB) en de opbouw van een nonraciale rugbybond op alle niveaus, vanaf scholen en clubs tot op provinciale en nationaal niveau. Pas daarna is als er werkelijk sprake is van een nonraciale sportklimaat, kan Dr. Craven de toelating tot het internationale rugby weer aan de orde stellen.

Dr. Craven's ontzettings met een deel van de nationale bevrijdingbeweging heeft voedsel aan de verandering dat nonraciale sport niet zijn eerste doelstelling is, wat erop naar zou komen dat Alj Apartheid moest bevestig-

Botha...terroristies...

Frank van der Horst

den, maar dat hij voelbaar Apartheid Zuid Afrika via de achterdeur uit haar rugby-isolament wijf halen.

Het FAC doet een dringend beroep op Dr. Craven om zich ALS INDIVIDUUM aan te sluiten bij de rechtvaardige strijd voor de volledige overwerping van Apartheid. Pas als Apartheid met wortel en tak is uitgeroeid, kan een vrij en bevrijd Azania zeker zijn van een betekenisvolle plaats in de internationale sport.

BOMA - NIET-BLIJFT NIET BIJ SPORT

Het is niet waarschijnlijk dat de boycotkussies zich tot de sport zullen beperken. Het is hoe niet zolang geleden dat het ANC en het zakenleven elkaar hebben ontmoet en het ene bezoek na het andere volgde. Nu inmiddels het Freedom Charter is hevechreven in voor het partikuliere zakenleven verruimde termen komt er zeker een hernieuwing met de zakenlieden.

Ook de culturele boycot is al langer onderworpen aan een controversele gang van zaken. Waarbij sprake is van willekeur van de kant van het ANC en de Anti Apartheid Beweging. De gezande Black Consciousness Movement of Azania (BCMA) liet bij monde van haar publiciteitssecretaris de heer Vuyisa Qunta vanuit Harare het volgende weten.

"Maar al te vaak is in het verleden de boycot gericht tegen zwarte atleten zoals voetballer Jomo Sono en tegen zwarte muzici zoals Ray Phiri en Amosondo, terwijl blanke Zuidafrikaanse tennisers en muzici zoals P.J. Powers en Johnny Cleese ongestoord konden optreden."

De BCMA is daarom tegen een selectieve boycot en onderstreeft het belang van een totale militaire, economische, culturele en sportboycot.

Nocht het ANC evenwel haar eisen krijgen, dan zal de wereld weten kunnen zijn van een unieke gebeurtenis. Zuid Afrika wint het wereldrugby en het ANC staat op om het Afrikaaner volkheid aan te horen.

LEF-WIL JACOBS BREEK

De South African Council on Sport (SACOS) is de laatste tijd steeds sterker in het middelen van een bevrijdingssport. Het is de laatste tijd vooral in door de regering- de Nationale Partij en door de Joint Management Committee onderdrukt op TV uitzendingen als een bedreiging van de openbare orde. Anderzijds geeft SACOS steun aan van PAC, ANC, BCMA, COSATU, NACTU en vele andere organisaties als de sportbeveiliging van de bevrijdingssport. SACOS ontving ook de volgende steun van afvaardigden naast PAC en ANC op de Internationale sportconferentie 1988 in Harare. Het South African National Olympic Committee (SANOC) dat volgens wie de Deverkatteligen dat Zuid Afrika niet aan de Geleien in 'Beval kon deelnemen, wordt door velen beschouwd als de internationale vertegenwoordiger van SACOS en wordt als zodanig een enorme internationale reputatie.

Terwijl de Zuidafrikaanse overheid alhoewel steekt in rivierlopende sportorganisaties, is SACOS minder in staat om de haar oprichting in 1973 tot nu toe te behouden. Het is van de grootste kant van SACOS in de laatste maanden geweest, dat zij binnen haar structuren wijziging de ruimte heeft gegeven aan de verschillende politieke stromingen zoals AZAPO, UFP, Cape Action League, ISATU, New Unity Movement. Het is nu op de politieke kansen van de organisatie worden zij rijkdom en onafhankelijkheid zijn. Het is in SACOS' democratische forum.

De de SACOS-conferentie, vorige jaar opbestond evenwel de eerste toegenomen van overde met die situatie Een afvaardigde uit Natal eiste het afzetten van Frank van der Horst als president van SACOS. Bovendien diene onafhankelijke voorstander van het SACOS met "Goracillisme" van het UFP zou worden en verder de eren niet naar de anderen was laten kansen. Toen zijn voorstellen werden afgewezen konvloed Alj kan dat het (LEF SACOS) wel zou overnemen.

Dit jaar werd er vanuit het LEF dan ook een rivierlopende organisatie opgericht onder de naam National Sports Congress. In de latere maanden zijn er LEF-leden die bovendien lid zijn van SACOS. In plaats van democratie binnen SACOS de discussie aan te gaan, verkeren zij de organisatie nu leze te maken. Het kan niet worden uitgesloten dat deze overde verband houdt met de recente afspraken die Zuid Afrika met haar boycot-isolament konden halen. Het ANC weet immers maar al te goed dat dergelijke afspraken behaag staan op de SACOS-opruiming "Geen normale sport in een afwisselende maatschappij".

Het onderontwikkelde gewestpaleis van COSATU onder contract van het Freedom Charter te brengen lijn stuk op een meerderheidsbesluit van de organisatie te streven naar een democratische bond en socialisme

Een meerpartijensysteem in een onafhankelijk, onverdeeld, democratisch en nonraciaal Zuid Afrika. Hervorming van het instituut van erfelijke heersers en stamhoofden. Een landhervormingsprogramma ter afschaffing van raciale beperkingen op bezit en gebruik van het land. Een gemengde economie met een door de staat begrensde prive-sector. En het Freedom Charter in de grondwet. Dat zijn de hoofdingredienten van het toekomstig Zuid Afrika volgens de nieuwe versie van het Freedom Charter. Ten aanzien van de achtergronden en de betekenis hiervan verschillen in Zuid Afrika de meningen.

TUSSEN DWANG EN KEUZE

In de afgelopen jaren is het ANC intensief bezig geweest haar aanwezigheid in het land na een lange periode van afwezigheid weer voelbaar te maken. Adeptie van het Freedom Charter was een veel gehanteerde methode. Vele organisaties hebben zich inderdaad daartoe laten verleiden en kunnen inmiddels rekenen op een ruime mate van internationale steun. Organisaties die de voorkeur gaven aan een onafhankelijke keurs, ondervonden grote moeilijkheden met als droefvrij hoogtepunt de necklace. Naar aanleiding van het nieuwe Charter stelde Lybon Mabasa, vice-president van ACPA, in ieder geval bitter het volgende vast:

"Valen zijn gestorven omdat sommige groepen het Freedom Charter zagen als de enige oplossing van alle problemen."

Verder zei hij ledere dat te verwelkomen die het Freedom Charter niet zag als het enig saligmakende. Het nieuwe Freedom Charter verheft zichzelf echter tot richtsnoer voor de toekomstige grondwet (lid II en IV). Dat kan volgens Mabasa nimmer het geval zijn.

"Op de dag van afrekening moet iedereen in Zuid Afrika, inclusief de blanken, het recht hebben om deel te nemen aan het opstellen van een document ten aanzien van de wijze waarop het land wordt bestuurd."

TUSSEN ARBEIDERS EN ZAKENLIJDE

De vrees rijst natuurlijk waarom het Charter is veranderd. Daarbij moet direct worden aangetekend dat in ieder geval de situatie in het land voortdurend is veranderd. Een van de belangrijkste ontwikkelingen was daarbij de massale opkomst van de zwarte vakbeweging, begonnen met de Zwarte Bewustzijnsbeweging in de jaren '70. Uiteraard is ook het ANC die ontwikkeling niet voorbijgegaan. Sinds 1982 heeft zij in toenemende mate haar stemmen weten te drukken op 's lands grootste vakbondfederatie COSATU. Dat maakte het ANC interessanter voor vele partijen. Voor de vakbonden, maar niet in het minst ook voor het blanken zakenleven. Van twee kanten kwam het ANC daarmee onder druk te staan ten aanzien van de interpretatie van het te waar bevonden Freedom Charter. De bonden misten duidelijke socialistische elementen, de zakenlieden misten de garanties voor hun gering.

Op die punten is het Freedom Charter dan ook inderdaad herschreven en het moet worden vastgesteld dat de zakenlieden het hebben gewonnen. Sprak het oude Charter nog in krasse termen over nationalisatie van bepaalde industrieën, lid I van het nieuwe document staat overblijvend dat er sprake zal zijn van een gemengde economie. Benny Alexander, publiciteitssecretaris van 's lands grootste en Afrikanistische ambtenarenbond SASMAMU, vindt het nieuwe Freedom Charter "beslist een kapitalistische" document.

"Lid F (van het Freedom Charter) verplicht de kapitalist om met de staat samen te werken, maar de vrees rijst welke kapitalist dat niet doet. Aangezien afschaffing van de private sector niet als doel wordt gesteld, zal niet op lange termijn, spreken het vanzelf dat de wetten het prive-eigendom zullen moeten beschermen (lid O). Dit roept vragen op over de rol van het leger en de politie (lid D) bij zwaar industriële orrust, omdat de rol van de vakbonden (lid V) impliciet de keuze voor een kapitalistische productiewijze bevestigen."

TUSSEN HEROVEREN EN OPKOPEN

Op het punt van de landhervorming knaagt lid U van het nieuwe Charter sterk aan het bestaan van het ANC als bevrijdingsbeweging. Het oude Charter sprak al in verbodsmat termen over de landhoeve, maar in de preambule stond daar toch dat "onze mensen zijn beroofd van hun verbodrecht op het land, de vrijheid en vrede terwijl het vierde lid aangeeft dat "het land verdund zal worden onder degenen die het bewerken". Lid U van het nieuwe Charter spreekt slechts van een landhervorming waarbij de staat toeziet op de afschaffing van de raciale beperkingen op het bezit en gebruik van het land" en daarbij extra "rekening houdt met de slachtoffers van gedwongen vernieuwing". Beteekent dit dat zwarten straks land moeten kunnen kopen en dat de overheid moet toezien op de aardij en handij "om te helpen dat een grote meerderheid van zwarten straks moeten kopen wat hen in de eerste instantie ook volgens het oude Charter was ontzien: HUN EIGEN LAND.

Het enige dat zwarten te bieden hebben is overigens niet hun geld maar hun leven. Honderdduizenden hebben die prijs voor hun land echter al betaald en er moet niets voor gekregen. Wat zit inspanning nu erin te geven?

TUSSEN MULTI- EN NONRACIALISME

Het betrekking tot het systeem van een mens een stem in een onverdeeld Zuid Afrika is er duidelijk sprake van een toedernadering naar de Afrikanistische definitie van nonracialisme. De raciale grenslijnen waarvan in

WACHT HEN DE DOODSTRAF?

Na een geheimshouden marathonproces van 15 maanden dreigt in Zuid Afrika nu de doodstraf voor 25 burgers uit Upington in de Noordelijke Kaap. Hun veroordeling berust op hetzelfde controverse principe als dat van de Sharpeville Zes, namelijk 'common purpose' (gemeenschappelijk doel). Op 13 november 1985 zouden zij hebben deelgenomen aan een actie waarbij een agent werd vermoord. In zijn vonnis gaf de rechter toe dat de meeste van de 25 niet daadwerkelijk aan de moord hadden deelgenomen.

ACHTER GESLOTEN DEUREN

De Upington 25 is de grootste groep die in Zuid-Afrika ooit aan moord schuldig werd bevonden. Het proces begon in 1986 en vond tot februari dit jaar plaats achter gesloten deuren, omdat sommigen van de 25 nog minderjarig waren. In juni 1986 werden de 25 schuldig bevonden aan moord. Een Zeste werd schuldig bevonden aan poging tot moord. Tot februari 1989 hebben hun advocaten de tijd om materiële aan te dragen waarmee de doodstraf kan worden voorkomen.

PROTESTEN IN PABALILLO

Het heeft allemaal in Pabalillo township in Upington in november 1985 toen de politie met ongeveer 3000 mensen uitdreef die zich op het algemene voetbalveld hadden verzameld om met elkaar de hoge huizen en andere grieven te bespreken. Er brakte al grote spanning in de gemeenschap omdat de politie twee dagen eerder al 4 mensen had gedood. Nadat ze waren uitgedreven verzamelden een groep demonstranten zich bij de woning van politieagent Lucas Dethwils, bekend onder de bijnaam 'Jetta', en bekogelde het huis met stenen. Inwoners vertelden later

dat Jetta vanuit zijn huis een schot had gelost waarmee hij iemand vermoorde. Alvorens hij op de vlucht sloeg. Hij werd op een nabijgelegen terrein ingewikkeld en daar neergelaten met twee klappen van zijn eigen geweer, die volgens de verklaring van de patholoog-anatoom dodelijk moeten zijn geweest. Zijn lichaam werd toen gestanzigd, getraat en in brand gestoken. Aansluitend is de laatste eveneens schuldig bevonden aan moord.

Sija Matshoba (22) zou de "belangrijkste overtreder" zijn bij de mishandeling van de politie-man naast deze al de dodelijke klappen op het hoofd had gehad.

Gudani Bawa (27) werd ook gezien als iemand die een "common purpose", dus moord beoogde. De rechtbank vond het feit dat hij met anderen bij het Bewuste Huis voor de standpauze al stond te praten en te kijken voldoende bewijs om ook hem moord tenlaste te leggen.

Boy Jafta (23) werd schuldig bevonden omdat hij het huis zou hebben gestenigd en later met twee anderen uit de richting kwam gelopen waar het lichaam lag te branden.

COMMON PURPOSE

Rechter Basson maakte voor zijn uitspraak gebruik van het principe van "common purpose". Hij verklaarde dat zelfs al hadden de beklaagden niet daadwerkelijk deelgenomen aan het doden van de politiemann, het feit de deel uitmaakten van de eenigte die het huis stenoigde was genoeg voor hem om te concluderen dat men dat deed om het slachtoffer uit zijn huis te jagen en teerna te doden.

Van de 9 mensen die aan de onopsporlijke identificatie op de militaire Kaserna te Upington hadden meegewerkt, kwamen er uiteindelijk 6 hun schuldigen af te leggen in de rechtszaal. Een van deze staatgezuigen had een zoon die ook was aangeklaagd, maar die later in vrijgelaten. De 25 van Upington verklaarden onschuldig te zijn. Twee van hen werden in eerste instantie een bekende- nia af, maar verklaarden dat ze laatste door politie op hardhandige wijze waren gedwongen.

GEBORN IN DE GEVANGENIS

De leeftijden van de 25 variëren van 20 tot 60 jaar. Een jaar geleden beviel Kolias Dube (21) in de gevangenis van een dochter die de Innocentia noemde. Kolias is een van de drie vrouwen die dragen te worden opgehaald.

Onder de 25 zit de voormalige burgemeester van Pabalillo, Kenneth Khumalo (31). Toen hij gearresteerd werd werkte hij als penningmeester van de gemeenteraad. Hij zou ondermeer het huis van 'Jetta' mede hebben gestenigd. Er was geen bewijs dat hij meedeed aan de mishandeling van 'Jetta'. Toch werd hij schuldig bevonden aan moord.

Justice Bekobeka (26), een verpleger, zou volgens de rechtbank een belangrijke rol in de standpauze van het huis hebben ge-

het oude Charter nog sprake was zijn daarmee verzwegen. Onduid-

lijk blijft evenwel de zwaarte over het mogelijk aanhijven van standhouders en erfelijke heersers in verband met een meerpartijstelsel. Benny Alexander hiervan.

"Men zou kunnen zeggen dat de keuze voor een meerpartijstelsel een verbetering is, maar het oude Charter sprak zich nooit uit voor een een-partijstaat. Het was voorstander van een raciale groepsvertegenwoordiging. Men kan verdedigen dat dat nu vierkant is afgewezen, maar dat is afhankelijk van de wijze waarop men de passage over het meerpartijstelsel in relatie tot het aanhijven van standhouders leest."

Dr. Zach de Beer, leider van de liberale FFP en uitgesproken voorstander van het kapitalistische systeem zei: "Er heerst nu wat onzekerheid over de status van dit document, maar als het

ANC spreekt over gemeenschappelijke economie in plaats van nationalisatie en als het ANC spreekt over een meerpartijdemocratie, dan lijkt het me dat een vooruitgang in hun denken."

TUSSEN OOST EN WEST

De uitkomst van wat volgens het ANC een brede maatschappelijke dialoog moet worden staat nog niet vast. Intussen heeft het ANC in het Duitse Leverkusen ook verdragen met Russische en Zuid-Afrikaanse politici over de door het zwarte verzet te volgen koers en de versheid ervan in het Charter. Dr. Seibers Keule, de dichter Breyten Breytenbach en ZACP-leider Joe Slovo waren onder de aanwezigen. Slovo was een der achtervrijers van het oude document. Het laatste woord is nog niet gesproken.

Benny Alexander

SHARPEVILLE ZES TUSSEN HOOP EN VREES

WIE ZIJN DE ZES VAN SHARPEVILLE?

De Zes zijn tussen september 1964 en februari 1965 opgepakt. Het zijn:

Cuna Maseu Diniro, 31 jaar, is getrouwd en heeft een dochter van 4 en een zoon van 0 jaar oud. Voor zijn arrestatie was hij inspecteur bij een staalbedrijf.

Nero Malabo Mokoena, 23 jaar, heeft een zoon van 4 jaar oud.

Duma Jophus Khumalo, 27 jaar, is getrouwd en heeft een zoon van 8 jaar oud. Op het moment van zijn arrestatie volgde hij een opleiding tot leraar. Zijn familie krijgt steun van de Zuid-Afrikaanse Raad van Kerken.

Francis Don Mookhe, 31 jaar, heeft een dochter van 9 jaar oud en is beroepsvoetballer bij de Vaal-Professional Soccer Club.

Mokajetsa Benjamin Setatsa, 32 jaar, was voor zijn arrestatie fruitverkoopster. Zijn vrouw beviel van een dochter, 2 weken na zijn arrestatie en woont nu bij haar ouders.

Theresa Enoshambile, 27 jaar, was als verpleegster in kostwoner voor het gewin van haar moeder. De weduwe is en drie dochters heeft.

Een picketline voor de Zuid-Afrikaanse ambassade Den Haag, juni 21.

De Sharpeville Zes zitten in december alweer 3 jaar in de dodencel. De strijd om hen van de galg te redden gaat nog steeds door. Al twee maal kregen ze uitstel van executie. Het wachten is nu op de uitspraak van een hoorzitting van het Hooggerechtshof van 7 september j.l., die bepaalt of de Zes alsnog een kans hebben op heropening van hun proces. Het draait daarbij om de bekentenis van een kroongetuige die zegt door de politie te zijn gemarteld en gedwongen tot het afleggen van belastende verklaringen tegen de Zes.

NIJWE STEUNPOSTER

Bij het Comité Redt de Sharpeville Zes zijn nieuwe steunposters verkrijgbaar die lijken op onderstaande signuur met de tekst: SAVE THE SHARPEVILLE SIX

Prijs: 1.2.50 incluisief porto-kosten. De opbrengst is voor de rektoren van de Zes.

De zaak tegen de Zes is in meerdere opzichten uniek. Niet alleen is het voor het eerst dat de doodstraf wordt uitgesproken voor aanwezigheid bij een moord zonder bewijs voor daadmerkellijke betrokkenheid. Tevens is het bizar dat de evidente valseheid van belastende getuigenverklaringen niet mocht leiden tot heropening van het proces. Staatsgetuige Jaesens Mante heeft met zijn zedelijk standpunt zijn recht om niet aan een kruisverhoor te worden onderworpen, maar rechter Muman van het Transvaalse Hooggerechtshof stond dat niet toe omdat dat een ondermijning zou zijn van dat recht voor staatsgetuigen in het algemeen. Hij handhaafde het oordeel en verbodt om hier nog verder tegen in beroep te gaan.

Advokaat Prakash Dyer ging daarop voor de Zes in beroep tegen het feit dat men niet in beroep mocht. Weinst in september vond hierover een hoorzitting plaats. Opperrechter Mr. Justice Rabin stelde een team van maar liefst 2 rechters aan om een oordeel te vellen. Inmiddels zijn de heren al nog steeds niet uit. Afwijzing betekent de doodstraf, die

alleen door president Botha kan worden voorkomen. Tevens is bekend heropening van het proces met opnieuw weer alle aanwezigheden omtrent de uitkomst. De Zes zitten alweer vier jaar gevangen, waarvan drie in de dodencel. Het leven gaat intussen alweer aan hen voorbij.

De verdaging is verder versterkt door de komst van advocaat Sydney Kentridge die grote bekendheid verwierf door zijn rol in het onderzoekproces inzake de moord op Steve Biko.

OOK BLANK VERZEET

Inmiddels neemt de ongerustheid ook in blanke geleerden meer georganiseerde vormen aan. Een blanke Afrikaner, een auteur in Pretoria, heeft zelfs een Kampagne om de Staat te vragen de doodstraffen van de Zes in gevangenisstraf om te zetten. Tommy Viljoen verklaarde zijn akte te onderkennen vanuit humanitaire overwegingen. Hij wil 30000 handtekeningen verzamelen en ze persoonlijk aan Botha overhandigen. Viljoen zal in een interview met de Sowetan dat "het verhoor van de levensgetuigen van de zwarte

Julia Ramakhoala (moeder van Theresia) links in gesprek met Mchaleid Cairn van het Surinaams Vrouwen Kollektief op een solidariteitsbijeenkomst op 17 mei 1988 in Rotterdam. Voorzitterend door het Komitee Redt de Sharpeville Zes.

al ver over tijd is. Ik ben meer dan 32 jaar werkzaam in dit vak en heb meer 32 zwarte autoonteurs opgeleid."

GERUCHTEN OVER GRATIE DOOR BOTHA

In september deed het gerucht de ronde dat Botha, in een sebaar naar de blanken, overwoog om te gelijk met de Zes ook minstens 2 blanke politieagenten gratis te verlenen. De agenten zitten in de dodencel wegens moord op twee zwarten.

COMMON PURPOSE. JE BENT ERBIJ

De Zes kregen de doodstraf omdat zij zouden hebben deelgenomen aan een demonstratie tegen de huurverhogingen op 3 september 1984. De huurverhogingen berekenden een nieuwe schikking op de tocht al zeer lage inkomens van de bewoners. De abonnabiele behuizing en de schaarste voorzieningen rechtvaardigden ook geen huurverhoging. Het was bekend dat een groot deel van de huurverhoging zou verdwijnen in de zakken van de gemeenteraadsliden die in het algemeen worden gezien als handlangers van het Apartheidsregiem.

De vreedzaam begonnen protestdemonstratie liep uit de hand toen de menigte Jacob Dlamini, lood-burgemeester van Sharpeville, te lijf ging in antwoord op diens schoten. Dlamini werd vermoord. De Zes werden hieraan schuldig verklaard ook al erkent de rechtbank in haar vonnis dat voor geen van de Zes persoonlijke schuld maar slechts medelingschap kon worden vastgesteld. Medepligtig omdat ze zich in de demonstratie zouden hebben bevonden die het "gemeenschappelijk doel" had Dlamini te vermoorden.

HET BELANG VAN DE ZAAK

Het is voor het eerst in de geschiedenis van de Zuid-Afrikaanse rechtspraak dat dit als rechtsgrond voor het uitspreken van de doodstraf wordt gebruikt. Met dit vonnis staat de deur naar massale executies wagenwijd open.

Ondertussen zijn in een soortgelijke zaak 32 zwarte inwoners van Upington op grond hiervan schuldig bevonden. (Zie elders in deze Azania Vrij)

Met de Sharpeville Zes wil het Apartheidsregiem in tweeërlei

opzicht een voorbeeld stellen.

1. Het regiem wil duidelijk maken dat kollektateurs kunnen rekenen op steun van de overheid. De gemeenteraden vormen een belangrijke schakel in Botha's "heropvoeringspolitiek" en hij wil nu voorkomen dat zich atake richtend naar daarvoor durft te lenen.
2. Executie van de Zes geldt als een waarschuwing aan iedereen die het waagt om te gaan demonstreren. Mocht daarbij een doot vallen dan ben je vanwege het "gemeenschappelijk doel" altijd schuldig.

Joyce Mokkela, zuster van Don Francis, een van de Zes, vertelt het als volgt samen:

"Het regiem is er op uit om de zwarten te straffen voor het feit, dat ze de gemeenteraden, die het wille werk opknapten, weigeren te erkennen. Het regiem wil het volk straffen en afschrikken voor het uitzijden van het ras."

MASSALE STEUN

Het Juridische plevoet om vrijspraak van de Zes wordt ondersteund door massale akties. In Zuid-Afrika zelf hebben vooral de Azanian National Youth Unity (AZANYU), de National Council of Trade Unions (NACTU) en de African Women's Organisation (AWO) maar ook AZAPO, UDF en COSATU zich voor de zaak ingespannen. De aktie voor de Zes ondervindt in Zuid-Afrika veel

BLANKE MOEDERNAAR SAAT VRIJUIT

De dubbele standaard in het Zuid-Afrikaanse recht voor blanken en zwarten is op meerdere manieren aan de geve. Eind Oktober dit jaar werd Jacobus Voster (21) schuldig verklaard aan de moord op een zwarte landarbeider. Hij kreeg 3 jaar celstraf opgelegd, maar ging toch vrijuit op voorwaarde dat hij gedurende 5 jaar maandelijks een bedrag van R120 zou betalen aan Samba's vrouw en vier kinderen.

De moord die hij had begaan vond plaats op de boerderij van zijn vader. De 35 jarige zwarte Eric Samba van Vondel in Vreda was het slachtoffer met de traktor over twee honden geraden die eronder hadden liggen te slapen. Toen Samba de boer een snadevoeding aanbod had hij dat geweigerd en Samba aangemaand om te vluchten voor zijn zoon, van wie hij wist hoe wreed hij was. Samba had die waarschuwing in de wind geblazen. Toen Voster junior echter inkomend boord hij Samba vast aan een boom van bewaart hij met de sjaambal en zijn vuistten tot diep in de nacht. Het hem 's nachts aan de boom zitten en ging de volgende dag met zijn zoon naar met de vertaling tot dat Samba overleed.

Tegenwerking van het Apartheidsregiem. Zo werd een publicatie van NACTU-Gawe the Sharpeville Six door het regiem verboden verklaard. Sommige mensen die handtevelingen ophealden zijn gearresteerd.

DULDT GEEN ONRECHT

Het Komitee Redt de Sharpeville Zes gaat door met de kaartactie voor vrijspraak van de Zes. Ook de gelingsbewijzing voor de gezamenlijk gaat door. De relatie oorspronkelijk alveel 2e kanten voor het levensonderhoud zijn door de familie familieleden op te brengen omdat de deelnemers in de demonstratie zitten en er dauidelijke sociale voorzieningen zijn in het land.

Het Komitee Redt de Sharpeville Zes is in juni 1988 opgericht door het Azania Komitee en Cineclub. Het Komitee viert naast de vrijlating van de Zes ook de vrijspraak van alle andere politieke gevangenen, onder wie de langst zittende tot levenslang veroordeelde Jafis Masekela van het PAC, Zephania Mchobeni, PAC-president en Nelson Mandela. ANC-president. Het Komitee stelt zich onder de leus "Boykot Zuid Afrika, Viva Azania" achter een totale boykot van het Apartheidsregiem en roept op tot steun aan alle verzetbewegingen zoals het Pan Africanist Congress (PAC), het African National Congress (ANC), Azanian People's Organisation (AZAPO), United Democratic Front (UDF), National Forum (NF) en Black Consciousness Movement of Azania (BCMA).

Het adres is: Komitee Redt de Sharpeville Zes
Postbus 15375
1001 NJ Amsterdam
Tel.: 020-220819
010-4102494/402460

Geef je kaartje en
Stuur ze naar Surina

Voor de bijdrage aan de pagina's:
Dro: 42456 wv steun verlenen.

Zwarte studenten aan de Universiteit van Kaapstad roepen op tot een boycot van de gemeenteraadsverkiezingen

vervolg van p.1

Het rechte beslistte de verkiezingen waren immers de basis voor "democratie". De Sowetan repliceerde dat de vraag de discussie hierover zou aanpakken maar niet met de handen gebonden op de rug. Verder wees de Sowetan erop dat

"de organisatie van het volk, zoals AZAPO, UDF, MACFU, COGATU, ANC en PAC, om er een paar te noemen besluiten genomen hadden over de komende verkiezingen die voortkomen uit hun hun kennis over hoe de staatsstructuren voor de zwarten werken".

De SOWETAN plaatste vijf artikelen over de verkiezingen op grond van hun nieuwwaarde zoals de ontmaskering van corrupte verkiezingskandidaten.

MISLUKTE VERKIEZINGEN

Van de 20 miljoen zwarten mochten er 4 miljoen niet stemmen omdat ze inwoners zijn van de "onafhankelijke bantustans" Trenakwe, Ciskei, Bophuthatswana en Venda. Van de 4 miljoen stemrechtigen lieten zich maar 2,4 miljoen als kiezers registreren. Meer dan 1 miljoen van hen kon niet stemmen wegens gebrek aan kandidaten. Van de resterende 1,4 miljoen ging nog eens driekwart niet stemmen. In Soweto bijvoorbeeld kwam slechts 4% van de kiezersrechtigen naar de stembus. Gevraagd de heersende noodtoestand en andere intimiderende maatregelen hebben de zwarten zich niet naar de stembus laten jagen.

BLANKEN KIEZEN EXTREEM RECHTS

Het rechte heeft deze slag van het zwarte verzet over de hele linie verloren ook al spreekt

Botha van een overwinning van de regerende Nationale Partij en het door die partij voorgestelde "The Vorster-programma". De ex-

breven pachtte konservatieven zijn echter weer verder opgedrukt en benadrukken nu grote delen van het blanke bestion.

I KEEP MY

X

FOR A FREE AZANIA

Issued by: Cape Action League

P.O. Box 481, Salt River

PERS AAN BANDEN

Free Azania, een trotskistische publicatie uit de Kaap, heeft eind oktober een officiële waarschuwing ontvangen van het regime. Dat kan zwaartekijk uitloven op een verschijningsverbod.

Dat ondervond de Weekly Mail. Serder kreeg ook zij een waarschuwing. Met ingang van november 1.1. kreeg ze nu een verschijningsverbod opgelegd.

In ons vorige nummer gaven wij overigens van de Weekly Mail een foute weergave door te stellen dat de Krant werd uitgegeven door een van Zuid-Afrika's grootste mediaconcerns. Dat kloopt niet. De Krant is opgezet en wordt gefinancierd door journalisten die verder werkzaam waren bij de Rand Daily Mail die nu verboden is. Wel ontvangt het blad financiële steun van diverse instellingen, waaronder de Ford Foundation. En dat is uiteraard heel wat anders.

AKTIECONFERENTIE IN PARADISO

Een groep van 40 "buitenspelers" roept actief Nederland bijeen voor een discussie over een "groot landelijk actieplan" in het voorjaar (april of mei '89) bij het SHELL-research complex in Amsterdam. De redactie gaat uit naar een "waardere" spektakelblokkade tegen "aartheid", die "een combinatie zal moeten worden van een blokkade (straattheater, muziek en spektakel)". De voorgestelde lokale meet de betrokkenheid van de SHELL-afdeling daar samen met de activiteiten van de Zuidafrikaanse SHELL-divisie.

De conferentie begint op

zondag 20 november 13.30 uur plaats: Paradiso

Voor meer informatie:

SHELL uit Zuid Afrika
Postbus 6422
1005 EL Amsterdam
Tel.: 020-349115 (ma-en di 2-5)

PUBLISHER:

Publisher:- Historical Papers, The Library, University of the Witwatersrand

Location:- Johannesburg

©2010

LEGAL NOTICES:

Copyright Notice: All materials on the Historical Papers website are protected by South African copyright law and may not be reproduced, distributed, transmitted, displayed, or otherwise published in any format, without the prior written permission of the copyright owner.

Disclaimer and Terms of Use: Provided that you maintain all copyright and other notices contained therein, you may download material (one machine readable copy and one print copy per page) for your personal and/or educational non-commercial use only.

People using these records relating to the archives of Historical Papers, The Library, University of the Witwatersrand, Johannesburg, are reminded that such records sometimes contain material which is uncorroborated, inaccurate, distorted or untrue. While these digital records are true facsimiles of paper documents and the information contained herein is obtained from sources believed to be accurate and reliable, Historical Papers, University of the Witwatersrand has not independently verified their content. Consequently, the University is not responsible for any errors or omissions and excludes any and all liability for any errors in or omissions from the information on the website or any related information on third party websites accessible from this website.

DOCUMENT DETAILS:

Document ID:- A2618-Ct12

Document Title:- Azania Vrij Redt de Sharpeville-zes Jaargang 14 nr.3 1988 (Dutch)